

SAMEN

*Een manifest tegen
een harteloze
samenleving*

ECE
TEMELKURAN

Vertaald door Nadia Ramer

UITGEVERIJ PLUIM
AMSTERDAM/ANTWERPEN

Eerste druk, oktober 2026

Copyright © 2021 Ece Temelkuran

© 2026 Nederlandse vertaling Nadia Ramer

Oorspronkelijke titel *Together. A Manifesto Against a Heartless World*

Oorspronkelijke uitgever Canongate Books

Omslagontwerp Fien Rijks

Typografie binnenwerk Perfect Service

Auteursfoto Maximilian Goede

Productiebegeleiding Tim Beijer

Drukkerij Wilco, Amersfoort

ISBN 978 94 935 2525 2

NUR 740

www.uitgeverijpluim.nl

Geen enkel deel van dit boek mag worden gebruikt voor het trainen van kunstmatige intelligentie.

Voor de kleine Valentino
Ik durf je beloftes te doen.

Vaarwel, harteloze wereld

Lieve lezer,

Nú is het menens; de genadeloze wereldorde doet niet meer alsof. De laklaag – het recht, de liberale democratie, mensenrechten en dergelijke – kan eraf. Alles waarvan we dachten dat het ons tegen duistere krachten beschermde, is aan het afbrokkelen. Het fascisme, dat in de politiek al voet aan de grond heeft gekregen, dreigt nu onze elementaire menselijke moraal aan te tasten. Er hangt ons een genocide boven het hoofd, gericht tegen iedereen met een minimum aan menselijk fatsoen. De wereld is harte-loos geworden. Daarom heeft het geen zin om leiders aan de schandpaal te nagelen of politieke en morele wanden op te sommen. In dit systeem zijn degenen die spreken over waardigheid, gelijkheid en zorg voor de ander eenvoudigweg een vervelende bijkomstigheid. In plaats van maar weer hetzelfde riedeltje af te draaien en keer op keer verpletterd te worden, is het beter om het maar toe te geven: we zijn verslagen. Desalniettemin ben ik hier voor jou, lieve lezer. En jij bent hier ook. De reden dat we elkaar op deze bladzijde ontmoeten is dat we nog steeds in

de mensheid geloven en weten dat we aan elkaar genoeg hebben om opnieuw te beginnen.

Laten we niet langer onze zwartgallige symptomen bijhouden; een nieuwe wereld staat op het punt geboren te worden. Maar voordat we een laatste keer persen en de toekomst van de mensheid baren, hebben we een sterk nieuw hart nodig. Dat hebben we dringend nodig om alle manieren waarop de planeet protesteert op een rijtje te zetten, om de gevaarlijke stroming van de geschiedenis te keren. Er is genoeg woede om de oude orde neer te halen en we hebben meer dan genoeg ideeën om een nieuwe op te bouwen. Maar misschien moeten we eerst accepteren dat we verslagen zijn. Wellicht niet in moreel opzicht, maar toch zeker in vrijwel alle politieke arena's. Wanneer we dit toegeven, kunnen we onze waanideeën loslaten en de nederigheid opbrengen om onze woordenschat te veranderen. Dat weet ik als de beste. Als niemand meer naar je mening vraagt over hoe het zou moeten gaan in de wereld moeten je woorden helder, nederig en betekenisvol zijn. We hebben woorden nodig die weerklank vinden in de harten van mensen. De huidige chaos vraagt om poëtische duiding; niets anders zal werken. Om de haat te verslaan die ons dreigt te verzwelgen moeten we moedig genoeg zijn om te praten over liefde in de politiek, zónder er schamper bij te lachen. We zouden woorden moeten lenen uit de poëzie en zelfs uit het geloof, als het maar werkt. Dat is de enige manier om erachter te komen of we nog in de meerderheid zijn, om onszelf te laten zien dat we met velen zijn en dat we standhouden tegen de verloederings van onze morele waarden.

Dit moeten we nú doen, en 'nu' is een rekbaar begrip.

Dit is een manifest tegen een harteloze wereld. Dit is een nieuwe woordenschat voor de progressieve politiek van gevoelens. Want nu is het tijd voor het nieuwe, het mooie en het menselijke. Want als er niets overeind blijft, moeten jij en ik elkaar eraan herinneren dat we er zijn, dat we er waren en dat we er zullen zijn.

Ece Temelkuran, 2025

Inhoud

Inleiding. Een talisman voor nu	13
1 Geen hoop maar geloof	21
2 De totale werkelijkheid	37
3 Vriendschap sluiten met de angst	56
4 Geen trots maar waardigheid	74
5 Geen woede maar aandacht	91
6 Geen macht maar kracht	109
7 Niet minder maar genoeg	125
8 Geen wrak maar een rif	151
9 Vriendschap	169
10 Samen zijn	191
Dankwoord	207

Inleiding

Een talisman voor nu

Omdat we niet kunnen huilen, lachen we maar: twee kippen zonder kop die erop los kakelen terwijl de wereld vergaat. Er dreigt een apocalyps maar wij staan al tien minuten zorgvuldig het plastic uit onze papieren enveloppen te scheuren.

Het is de zoveelste vroege ochtend in de lente van 2020, we zitten al een paar weken in lockdown en een week geleden is Zagreb getroffen door een zware aardbeving. Nu hangt er een grote stofwolk over de hele stad. Ik sta samen met een vrouw van mijn leeftijd bij de afvalcontainers in de Marticevastraat en hoewel we elkaar niet kennen, staan we met onze gescheurde luchtkussenenveloppen in de hand te schudden van het lachen. Wanneer onze blikken elkaar even kruisen, zien we de ander en onszelf: met warrig haar en een scheefgezakt mondmasker sorteren we ons huisvuil in de juiste bakken al was het maar om een klein beetje controle te hebben in deze vuile tijden, want verder kunnen onze in rubberhandschoenen gestoken handen niets uitrichten. Piramides en revoluties, symfonieën en ruimtereizen, kwantumfysica en de *Mona Lisa*, en kijk ons nu, begin eenentwintigste eeuw: het vullis van de geschiedenis.

Ons stuitende gelach heeft als doel de o zo menselijke vragen van deze tijd te smoren: Is dit het enige wat we nog kunnen zijn? Het enige wat we nog kunnen doen?

‘Wat moeten we nu doen?’

Deze vraag kreeg ik in 2019 bijna elke keer na afloop van mijn lezing – in talloze verschillende zalen en in talloze verschillende landen. Na de verschijning van mijn boek *How to Lose a Country* (*Hoe verlies je een land*) sprak ik gedurende bijna het hele jaar over de logica van de politieke machine die alle verwarring, angst en wanhoop had gecreëerd waaronder we leden. Geen enkel land is immuun voor de verlamdende politieke en morele plaag van het huidige tijdsgewricht, zei ik keer op keer. Maar tegen de tijd dat ik erin was geslaagd mijn ontspannen westerse toehoorders ervan te overtuigen dat dit nieuwe type fascisme over de hele wereld oorlog voerde tegen de menselijke rede, begonnen mijn voorspellingen al uit te komen. Elke keer dat ik aan het einde van mijn lezing kwam, viel er voorafgaand aan de Q&A een doodse stilte. In die loodzware stilte, begreep ik later, stelden velen zichzelf de cruciale vraag: ‘Zal ik vragen of er een uitweg is uit deze om zich heen grijpende waanzin of zal ik gewoon naar huis gaan en mijn zorgen wegdrinken?’ Velen van ons dachten immers dat de keuzes die we in deze wereld kregen gepresenteerd niet veel verder reikten dan plastic uit papieren enveloppen scheuren. Of het waren juist angstaanjagend grote levenskeuzes, zoals meteen maar een totale revolutie beginnen. De enorme ruimte daartussenin, waar het echte leven zich afspeelde, daar ging het meestal niet over.

En in dat echte leven kwam er een einde aan een tijdperk, maar het voelde alsof de hele mensheid ten onder ging.

De status quo bezit de magische kracht om de massa te doen geloven dat wanneer het systeem instort, álles instort.

Alle systemen gedragen zich zo, als angstige zeelui: als je je in onbekende wateren begeeft, waarschuwen ze, zul je van de rand van de wereld vallen. Dat is ook wat ons nu verteld wordt. Het door ons opgebouwde economische en politieke systeem heeft zijn grenzen bereikt en in zijn val dreigt het ons mee te sleuren. Elke keuze die je nu zou kunnen maken voelt even zinloos als water hozen op een zinkend schip. De immensiteit van de chaos doet ons ten onrechte geloven dat wat we ook doen altijd te weinig zal zijn. En tot slot vergeten we vaak dat onze soort niet veel nodig heeft om zichzelf opnieuw uit te vinden.

Het is zomer 2019, de vijfjarige Zeyno verzamelt dingen op een verlaten strand van het Griekse eiland Kalymnos. In plaats van ze met haar hele hand te grijpen, houdt ze ze tussen duim en wijsvinger – of dat onze aangeboren neiging is om voorzichtig om te springen met alles wat klein is of een aangeleerde afkeer, valt vanwaar ik sta niet te zeggen. Ze rent ermee terug naar de parasol, en zodra haar vondsten veilig zijn weggelegd loopt ze weer langzaam speurend over het strand.

Terwijl ze zo ijverig bezig is, trekt ze de aandacht van twee vrouwen van middelbare leeftijd die van tegenoverliggende kanten van het strand komen aanlopen. Hun slentergang verhult hun oprechte nieuwsgierigheid,

ze doen alsof Zeyno's parasol *toevallig* op hun pad ligt. Ze blijven staan om naar het mysterieuze bergje te kijken. 'Stukken plastic,' zegt een van hen. 'O, ze verzamelt afval,' zegt de ander. Ze kijken elkaar aan met dat trieste glimlachje waarmee volwassenen reageren op een vertoon van enthousiasme. Als een moedereekhoorn die gevaar ruikt rent Zeyno terug om haar nest te beschermen. Nahijgend verkondigt ze gedecideerd dat plastic heel erg slecht is voor 'moeder aarde' en dat afval in kunst kan worden veranderd, ja echt. Na Zeyno een bemoedigend aaitje over haar bol te hebben gegeven lopen de vrouwen terug naar hun parasols. Maar ze zijn nog niet onderweg of ze blijven staan, pakken een stuk zwerfvuil van het zand en lopen ermee terug om het aan de verzameling van het meisje toe te voegen. In plaats van weer te gaan liggen zonnen speuren ook zij nu het zand af. Ze worden meegenomen in een onverwacht poëtisch moment zo midden op de dag en weten weer: zelfs in vuile tijden als deze is onze aard om schoonheid te creëren datgene wat de mens overeind houdt wanneer een systeem in de prullenbak van de geschiedenis belandt. En iedere keer dat dat gebeurt, hernieuwen we vanwege die kerneigenschap steeds weer ons geloof in de mensheid, ook al dachten sommigen dat het nu echt was afgelopen.

Toen ik Zeyno's leeftijd had, kon ik nog horen wat de dingen – in stilte – zeiden. Bij ons thuis was een lade die fungeerde als laatste wachtkamer voor prulletjes. Het vonnis over hun lot werd voortdurend uitgesteld: irritante pennen die het op een dag misschien toch weer zouden doen, cadeaulint dat van pas kon komen in een pakjes-

noodgeval, de roestige sleutels van vergane deuren, half opdroogde lippenstiften, een donker dooraderde gebroken handspiegel, afbladderende plastic kammen – al het ‘et cetera’ in ons leven dat bij ons thuis niet langer een eigen plek wist op te eisen. Dat alles lag daar te wachten tot mijn moeder weer eens met de bezem door ons leven zou gaan. Maar hun gekerm, de verontrustende kreten van de gevallen die alleen ik kon horen, vond ik ondraaglijk.

Op een dag begon ik al die arme voorwerpen te verzamelen, bij wijze van reddingsoperatie. Stukje bij beetje vulde mijn kamer zich met vreemde talismannen. Toen ze weer als deel van een geheel een plekje kregen in de wereld, vonden ze hun stem terug.

Dat geldt ook voor *Samen*. Dit boek is een talisman die alle kleine dingen verzamelt waarvan we niet eens meer weten dat we ze zijn vergeten in de lades van de mensheid. Alleen door die met elkaar te verbinden kunnen we onszelf helpen herinneren hoe en waarom mensen tot nu toe hebben weten te overleven, en waarom we er keer op keer voor kiezen in onszelf te geloven.

Wanneer je verder leest, zie je een aaneenschakeling van ogenschijnlijk onbelangrijke momenten, gebroken beelden, half opgedroogde dromen, ongebouwde steden, al het ‘et cetera’ van deze wereld. Dit is een nieuw menselijk verhaal opgebouwd uit brokstukken van gebroken beelden.

Dit talismanachtige boek gaat over tien waarachtige keuzes voor mensen zoals wij, degenen die de moeite nemen om dit soort boeken te lezen en te schrijven. Deze

keuzes moeten we niet maken op een onbestemd moment in de toekomst, maar nu, precies waar en wanneer we ze nodig hebben. Dit boek is er zodat wij opnieuw voor óns kiezen.

Voor sommigen klinken deze keuzes misschien te delicaat voor de wrede tijden waarin we leven, maar alles van waarde is kwetsbaar: het mooie, het menselijke, het waarachtige. En pas wanneer alles wat kwetsbaar is aaneengeregen wordt tot een stevig verhaal over de menselijke soort, klinkt het niet zo vreemd als ik ineens zeg: ‘Ik geloof in jou.’

Maar om een nieuw en beter verhaal over de menselijke soort te kunnen maken heb ik jou nodig. Jij moet namelijk die keuzes maken, en wel nu.

‘Nu’ is een verschrikkelijk woord.

‘Nu’ is een meisje dat verstijft wanneer het haar beurt is om over het springtouw te springen. Terwijl de anderen schreeuwen – ‘Nu! Spring nu!’ –, begint het touw eruit te zien als de tong van een slang. Elke keer dat die tong de grond likt, vertelt het meisje dat het te laat is.

Mensen zoals jij en ik zijn zoals dat verstijfde meisje voor dat springtouw. Sommigen van ons vragen nog om hoop of aanmoediging om de sprong te wagen en sommigen van ons hebben het al opgegeven en zijn weggelopen van de speelplaats. Steeds minder mensen vragen of er een uitweg is uit de mondiale waanzin. Velen van ons hebben stilzwijgend besloten alleen nog onze eigen veiligheid na te streven. ‘Nu’ voelt als te laat. Te laat om zelfs maar te vragen wat we nu moeten doen.

Toch is het nu tijd om ervoor te kiezen te geloven: te geloven dat we meer zijn dan kippen zonder kop, dat we voorbestemd zijn voor schoonheid en dat we niet hoeven te wachten op betere tijden voor hoop. Het juiste moment is... Nu!

En als jij ervoor kiest te geloven, kunnen we samen over dat verdomde springtouw van de tijd springen. Dat beloof ik je.